

Mudryk Larysa. Functional Peculiarities of Nonverbal Communicative Components in the Congratulatory Situation. The article deals with the functional and pragmatic peculiarities of the nonverbal means used for designating congratulations in modern English. It is emphasized that nonverbal communicative components of the congratulatory situation are characterized by originality of their functioning and specificity of their pragmatic function. The most common nonverbal communicative components in the congratulatory situation are singled out and their pragmatic potential is revealed. It has been ascertained that the most effective nominations of the nonverbal means used for designating congratulations are kinesic (facial expression and body gesture components), tactile and prosodic.

Key words: nonverbal communicative components, kinesics, prosody, proxemics, tactile behavior, nonverbal communicative components nomination, congratulatory situation.

Стаття надійшла до редколегії
24.03. 2014 р.

УДК 811.11'37

Тетяна Мусяйчук

Висловлення обурення як реакція на несправедливість

У статті розглянуто семантичні особливості висловлень обурення в сучасній англійській мові. Актуальність дослідження визначається спрямованістю сучасних мовознавчих студій на поглиблене вивчення комунікативно-функціонального аспекту мови. Наукова новизна роботи полягає у виявленні понятійної основи досліджуваних висловлень. У результаті проведеного аналізу було обґрунтовано, що висловлення обурення, які ґрунтуються на опозитивних відношеннях, респонсивні за природою і репрезентують погляд мовця, що суперечить репліці-стимулу.

Ключові слова: висловлення обурення, несправедливість, гнів, оцінка, заперечення.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасний стан розвитку лінгвістики характеризується значним інтересом до вивчення відображення емоцій та почуттів у мові й у мовленні. Специфіка мовного кодування емоційно-психічного стану людини, її емоційного ставлення до подій, що мають місце в комунікації, все активніше стає об'єктом досліджень у сучасній лінгвістиці [5; 17]. **Актуальність** звернення до цієї теми зумовлена спрямованістю сучасної лінгвістики на вивчення особливостей мовленнєвої поведінки мовців крізь призму емоційних станів, прагматичних намірів і комунікативних потреб мовців. Отже, актуальним став аналіз семантичних, прагматичних та дискурсивних особливостей висловлень обурення, які є **об'єктом** цього дослідження.

Мета статті – визначити понятійну основу висловлень обурення в сучасній англійській мові.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Як і О. О. Селіванова, *висловлення* трактуємо як елементарне мовленнєве утворення, мінімальну комунікативну одиницю, мовною основою якої є речення [12, с. 62]. У сучасній лінгвістиці погляди на речення як предмет вивчення синтаксису розширились. Речення визначають не лише як набір компонентів, граматично й семантично пов'язаних між собою, а і як основну одиницю мовлення, головною функцією якої є комунікативна. Отже, речення розглядають за двома аспектами [4]:

1) статичним. На цьому рівні речення виступає як самостійна одиниця і вся його специфіка визначається внутрішньою формально-граматичною будовою. Це конструктивний підхід до аналізу речення;

2) динамічним. На цьому рівні речення є частиною тексту, а отже, аналізується в контексті й конституції, де речення функціонує як повідомлення. Це комунікативний підхід до аналізу речення. Тут висловлення не характеризуються автономністю і не зумовлюються лише внутрішньою структурою. Навпаки: висловлення в динамічному аспекті є повністю залежним від екстралінгвістичних чинників (жестів, міміки, ситуації) та лінгвістичного контексту (попереднє питання, розмова), хоча і внутрішня структура відіграє свою роль у комунікативному аналізі (наприклад, порядок слів).

Тобто є протиставлення функцій найменування (1) і функцій висловлення (2). У семантичну структуру висловлення входять змістові компоненти, які походять зі взаємодії лінгвістичних факторів і ситуації спілкування з певною комунікативною спрямованістю.

Дослідження висловлень обурення потребує уточнення змісту феномену обурення крізь призму психології, етики, аксіології.

На думку Ф. Прокоповича, обурення – це вид благородного гніву, коли нас зворушує негідність об'єкта, і ми тоді страждаємо, як, наприклад, коли бачимо, що нечесні та нікчемні люди перевищують нас впливом, займають вищі, ніж ми, посади, пригнічують своєю владою та могутністю, усе роблять ради своїх примх, і, навпаки, корисні, мужні й розумні люди в погорді та зневазі [11].

Фізично обурення проявляється через прискорене серцебиття, викид адреналіну, людина може почати задихатися – ніби «в зобу дихання сперло». Обурення є проявом агресії і руйнівним почуттям, передусім, для самого агресора. І чим менше розуміння своєї агресії, тим більша ймовірність, що людина не здатна подолати обурення і буде бігати по замкнутому колу, просто видозмінюючи свої агресивні прояви та маскуючи їх від самої себе [6].

Обурення ще можна назвати «праведним гнівом». Воно досить сильне і притаманне людям із загостреним почуттям справедливості або любителям доводити істину [6]. Принагідно зазначимо, що справедливість визначають як почуття, яке пов'язане з тим, як людина відчуває і сприймає саму себе стосовно інших людей, як вона оцінює ті чи ті події, вчинки, процеси. У цьому ж контексті про справедливість можна говорити як про певну здатність індивіда до оцінювання явищ, людей, соціальних відносин тощо. Справедливість виражає загальне співвідношення цінностей і конкретний розподіл їх між суб'єктами, визначає міру, співрозмірність, відповідність між правами й обов'язками людей, заслугами і їх визнанням, злочинними діями й покаранням. Невідповідність чи порушення цієї норми оцінюється моральною свідомістю як неприйнятне, несправедливе [3, с. 86].

Важливу роль у ціннісному ставленні до дійсності відіграють емоційні переживання, пристрасті. Завдяки емоційному переживанню відбувається внутрішнє освоєння життєвих ситуацій, надається їм особистісний смисл. Саме з емоційного ставлення виникає відчуття значущості явищ, суб'єктивне поцінування їх. У свою чергу, цінності надають емоціям глибини, значущості, перетворюючи їх у стійкі почуття [14, с. 451].

Висловлення обурення, як будь-яке оцінне судження включає наявність суб'єкта оцінки – тієї особи (або соціуму), від якої йде оцінка, і його об'єкта – людини (або групи людей), предмета чи явища, якого стосується оцінка. Суб'єктом оцінювання виступає продуцент висловлення обурення, який негативно оцінює вчинки, дії чи риси об'єкта оцінки й має за мету встановлення справедливості на моральному рівні відносин. Об'єктом оцінки, зазвичай, є особа, яка заслуговує негативною етичною оцінкою через конкретні неприйнятні, на думку мовця, слова чи вчинки, які вона здійснила.

Обурення з'являється тоді, коли людина стикається з певним поглядом або вчинком, які викликають у душі глибокий протест. Висловлення обурення засвідчують порушення адресатом чи третьою особою норми (правової чи морально-етичної, угоди, правила, циркуляра чи іншого регулятива діяльності). Висловлення обурення, будучи респонсивними за природою і репрезентуючи погляд, що суперечить погляду комунікативного партнера, засновуються на опозитивних відношеннях. Об'єднувальною підвалиною різних типів опозитивних відношень виступає категорія «суперечність» як універсальний спосіб виразу буттєвості і зв'язків [2, с. 120].

Заперечення як гетерогенне явище пронизує всі рівні мови. Про універсальність категорії «заперечення» свідчить факт широкого діапазону її тлумачення. Заперечення визначають як логіко-граматичну категорію, яка функціонує на рівні суб'єктно-предикатної структури висловлення [9, с. 38], як функціонально-семантичний оператор, представлений у лексико-граматичній структурі речення [13, с. 96], як мислительно-мовленнєву категорію, що не має денотата та засновується на контрасті з вихідними фактами [8, с. 150]. Уважаємо влучним узяти за робоче визначення дефініцію заперечення, яку дав І. П. Сусов, де заперечення – мислительний акт, який зумовлює закреслення вихідного мислительного утворення загалом чи окремих частинах [13, с. 118].

Поняття заперечення поєднує два типи інформації: логічну, представлену значенням інакшості, нетотожності чи небуття [1, с. 17], і прагматичну, представлену семантичним відтінком негативності [7, с. 108; 10, с. 83]. З погляду структурно-змістової організації висловлення обурення ґрунтуються на операції логіко-граматичного заперечення. З погляду прагматики висловлення обурення вира-

жають негативне ставлення мовця до дій або поведінки адресата чи третьої особи. Отже, у висловленнях обурення об'єкт оцінки й адресат можуть не збігатися, як у наведеному нижче прикладі:

«Your phone call,» she reminded him. «You said it could go two ways.»

«Oh yes,» he remembered the start of this conversation. «The second way, of course, is that they decide to use me as a Scapegoat.»

«But that's not fair,» she said indignantly.

«Life's not fair, don't you know?» Ben commented (Lewis J. P. Coma).

Обурення як прояв психічного стану в мовленні, у комунікативній ситуації виникає в мовця у відповідь на вплив подразників і супроводжується агресивною поведінкою, проявом негативних емоцій, гніву, образи. Обурення належить до конфліктного виду спілкування [16]. Як різновид вербальної агресії обурення суперечить кодексу комунікативної поведінки і призводить до виникнення конфлікту. Одна з причин сприйняття обурення як мовленнєвої агресії – наявність негативного оцінкового компонента у висловленні мовця. У висловленнях обурення інтенсивність оцінки поєднується з інтенсивністю її вираження, відповідною інтонацією, різким голосом тощо. Висловлюючи обурення, мовець ставить за комунікативну мету переконання співрозмовника у власній правоті.

Наприклад:

«It's the truth,» I said. «The story's called, 'The Old Woman Who Wanted All the Cakes.' Miss Emily Tanner gave me the book, and she's an expert on everything»;

«She's an expert on eating,» Emma scoffed. «When she hugs you, she squeezes the life right out of you»;

«That ain't true,» I said indignantly. «She hugs me all of the time, and I'm still breathing»;

«That's too bad,» Emma said. «The longer you breathe, the longer you'll lie»;

«I'm not a liar!» I said (Rubio G. H. Icy Sparks).

Оцінювати свої та чужі вчинки, співвідносити їх з еталоном, спрямовувати й регулювати відносини з іншими людьми дає можливість людині моральна норма [15, с. 401]. Особливість моральних норм, що лежать в основі етичних оцінок, полягає передусім у їх особливому часовому статусі, у глибокій історичній укоріненості в мовній картині світу, у тому, що вони розуміються як такі, що існують із самого початку. Потреба моральних норм, з іншого боку, зумовлена тим, що в них стверджуються ідеали хорошого, справедливого і стабільного життя, які відповідають інтересам та потребам переважної більшості людей.

Висловлення обурення – різновид оцінних висловлень, тому вони зберігають в основі своїх головних феноменологічних параметрів (значення, структури, функцій) особливості, властиві оцінним висловленням. Вираження обурення зазвичай супроводжується емоціями, тому досліджувані висловлення характеризуються емотивністю. Експресивність та емоційність завжди пов'язані в оцінних висловленнях. Вираження експресії не завжди емоційне, але емоція в мовленні експресивна.

Висновки й перспективи подальшого дослідження. У комунікативному ланцюгу висловлення обурення, які є реакцією на несправедливість, набувають характеристик респонсивної репліки, що вступає в опозитивні відношення з реплікою-стимулом. Комунікативний аспект заперечення наділяє висловлення обурення рисами негативної реакції мовця на стимул.

Перспективним вважаємо виявлення місця висловлень обурення серед інших споріднених висловлень негативної оцінки.

Джерела та література

1. Бондаренко В. Н. Отрицание как логико-граматическая категория / В. Н. Бондаренко. – М. : Наука, 1983. – 212 с.
2. Варшавская А. И. Смысловые отношения в структуре языка (на материале современного английского языка) / А. И. Варшавская. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1984. – 135 с.
3. Етика : навч. посіб. / В. О. Лозовой, М. І. Панов, О. А. Стасевська та ін. ; за ред. В. О. Лозового. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 224 с.
4. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Морфологія / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонДУ, 1996. – 437 с.
5. Киселюк Н. П. Вербальні та невербальні засоби актуалізації емоційного стану радості (на матеріалі англійської прози ХХ–ХХІ століть) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германська мова» / Н. П. Киселюк. – Київ, 2009. – 20 с.

6. Лан Я. Негодование – крик раненой души? [Электронный ресурс] / Я. Лан. – Режим доступа : <http://itstechnology.ru/page/oburennja-krik-poranenoyi-dushi>
7. Маркелова Т. В. Оценка и оценочность / Т. В. Маркелова // Семантическая структура слова и высказывания. – М. : [б. и.], 1993. – С. 107–113.
8. Падучева Е. В. О семантике синтаксиса (материалы к трансформационной грамматике русского языка) / Е. В. Падучева. – М. : Наука, 1974. – 292 с.
9. Панфилов В. З. Отрицание и его роль в конституировании структуры простого предложения и суждения / В. З. Панфилов // Вопр. языкознания – 1982. – № 2. – С. 36–50.
10. Почепцов Г. Г. «Положительность» / «отрицательность» как семантический фактор в синтаксисе / Г. Г. Почепцов // Вопр. романо-герман. филологии. – М. : Моск. гос. пед. ин-т иностр. яз., 1977. – Вып. 112 : Синтаксическая семантика. – С. 82–88.
11. Прокопович Ф. Про почуття другого класу : про ненависть, гнів і обурення [Електронний ресурс] / Ф. Прокопович. – Режим доступу : http://hram.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2985:title3526&catid=258:book258&Itemid=54
12. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінол. енцикл. / О. О. Селіванова – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
13. Сусов И. П. Семантическая структура предложения (на материале простого предложения в современном немецком языке) / И. П. Сусов. – Тула : Тул. гос. пед. ин-т, 1973. – 141 с.
14. Філософія : навч. посіб. / Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін. ; за ред. І. Ф. Надольного. – К. : Вікар, 2008. – 534 с.
15. Філософський словник / ред. В. І. Шинкарук. – 2-ге вид., переробл. і доп. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.
16. Чапаева Е. О. Дестабилизирующая функция возмущения [Электронный ресурс] / Е. О. Чапаева. – Режим доступа : http://elibrary.fines.ru/materials_files/322140661.pdf
17. Черняк О. П. Структурно-семантичні та комунікативно-прагматичні особливості висловлень осуду (на матеріалі англomовного художнього дискурсу) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. П. Черняк. – Чернівці, 2009. – 20 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Lewis J. P. Coma / J. P. Lewis. – Bloomington, IN : AuthorHouse, 2011. – 280 p.
2. Rubio G. H. Icy Sparks / G. H. Rubio. – New York : Penguin Books, 2001. – 336 p.

Мусийчук Татьяна. Высказывания возмущения как реакция на несправедливость. В статье рассмотрены семантические особенности высказываний возмущения в современном английском языке. Актуальность исследования определяется направленностью современных лингвистических исследований на углубленное изучение коммуникативно-функционального аспекта языка. Научная новизна работы состоит в выявлении понятийной основы исследуемых высказываний. В результате проведенного анализа было обосновано, что высказывания возмущения, который основаны на оппозитивных отношениях, являются респонсивными по своей природе и представляют точку зрения говорящего, противоречащую реплике-стимулу. Высказывания возмущения характерны для людей с обостренным чувством справедливости или любителей доказывать истину. Высказывания возмущения сопровождаются агрессивным поведением и проявлением отрицательных эмоций. Исследуемые единицы относятся к конфликтному виду общения. Как разновидность вербальной агрессии они противоречат кодексу коммуникативного поведения и приводят к возникновению конфликта.

Ключевые слова: высказывания возмущения, несправедливость, гнев, оценка, отрицание.

Musiychuk Tetiana. Utterances of Indignation as a Reaction to Injustice. The article describes the semantic features of utterances of indignation in modern English. The topicality of the theme is explained by the general turn in contemporary linguistics which has stimulated detailed research in communicative and functional aspects of the language. The novelty of this work is determined by the identification of the conceptual basis for utterances of indignation. It has been proved that utterances of indignation which are based on oppositive relationship are responsive by nature. They represent the speaker's point of view contradicting the one of the communicative partner. Utterances of indignation are peculiar to those who have a strong sense of justice or are fond of establishing the truth. Utterances of indignation are accompanied by aggressive behavior and manifestation of negative emotions. The investigated utterances are regarded as conflict-oriented. As a kind of verbal aggression they contradict principles of communication and lead to conflict.

Key words: utterances of indignation, injustice, anger, evaluation, negation.

Стаття надійшла до редколегії
31.03.2014 р.